

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ
ФАКУЛЬТЕТИ

ЎЗБЕКИСТОНДА ДЕМОКРАТИК
ЖАМИЯТ ҚУРИШ НАЗАРИЯСИ ВА
АМАЛИЁТИ КАФЕДРАСИ

ШУХРАТЖОН АБДУЛЛАЕВНИНГ

*“Миллатлараро муносабатларда диний
базрикенгликнинг ахамияти” мавзусига*

ИЛМИЙ МАҚОЛА

Шухратжон Абдуллаев - катта ўқитувчи,
Фарғона давлат университети
мустақил тадқиқотчиси.

Резюме

Ушбу мақолада диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар тушунчаларининг ижтимоий-фалсафий моҳияти ва ўзаро алоқадорлиги ҳақида фикр юритилади. Марказий Осиёдаги халқлари ўртасидаги ўзаро ишонч, тинчлик ва осойишталик ўрнатилишида динлараро бағрикенглик ғояси ва бунда ислом динининг аҳамияти таҳлил қилинади.

Калит сўзлар; диний бағрикенглик, тотувлик ,глобаллашув,функция, ислом дини , қадрият, маънавият ,уйғунлик,ижтимоий тараққиёт.

Резюме

В этой статье обсуждается социально-философская сущность и взаимосвязи религиозной толерантности и межэтнических отношений. Идея межрелигиозной толерантности в установлении взаимного доверия, мира и спокойствия среди народов Центральной Азии и роли ислама в этом процессе.

Ключевые слова: религиозная терпимость, гармония, глобализация, функция, исламская религия, ценности, духовность, гармония, социальный прогресс.

Summary This article discusses the socio-philosophical essence and interrelations of religious tolerance and inter-ethnic relations. The idea of interreligious tolerance in the establishment of mutual trust, peace and tranquility among the peoples of Central Asia and the role of Islam in this process.

Key words: religious tolerance, harmony, globalization, function, Islamic religion, values, spirituality, harmony, social progress.

Миллатлараро муносабатларда диний бағрикенгликнинг аҳамияти.

Маънавият, маданият, дин, халқлар тарихи, миллий онглилик, миллий тил ва урф-одатлар- буларнинг барчаси халқнинг халқ эканлигини белгилайдиган

асосий омиллардандир. Инсоният тарихи "соф" миллий анъанани билмайди. Зеро, ҳеч бир халқ, ҳеч бир миллат маҳдуд ҳолда мавжуд бўлган эмас. Аксинча ўзаро алоқада ва таъсирлашувда бўлибгина ўз ривожланишини таъминлай олган. Миллатлараро муносабатлар одамларнинг турмуш тарзи, дунёқараши, онги, фикрлаш тарзи билан боғлиқ бўлган мураккаб воқеликдир. Тотувлик-жамиятда турли хил ижтимоий қатлам ва гуруҳларнинг турли миллат, ирқ ва динга мансуб кишиларнинг ўзаро муносабатларида, уларнинг муайян давлат сиёсатига бўлган муносабатларида ҳамфикрлилик тамойили асосидаги умумийликни англатувчи тушунчадир.¹ Жамият шундай тузилганки, ундаги буюк куч-қудратнинг рўёбга чиқиши, унинг моддийликка айланиши учун бунёдкор ғоя ва таълимотлар зарур. Бутун жаҳонда қолаверса Марказий Осиёдаги халқлар ўртасидаги ўзаро ишонч, тинчлик ва осойишталик ўрнатилишга ўз моҳият йўналиши билан ислом дини беминнат хизмат қилди ва қилмоқда. Жамият аъзоларининг маданиятли ва маънавиятли бўлиб вояга етишларида ислом динининг ҳам катта ўрни бордир. Ислом дини кишилар қандай тилда гаплашишларидан, қандай одатларга амал қилишларидан қатъий назар тенгдирлар, деб таъкидлаб келган. Динлараро бағрикенглик ғояси-хилма-хил диний эътиқодга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда яхши ниятлар йўлида ҳамкор ва ҳамжихат бўлиб яшашини англатади. Асрлар мобайнида дин аксарият маънавий қадриятларни ўзида мужассам этиб келмоқда. Ислом барча жаҳон динлари сингари "йўлдан чиққан инсониятни залолатдан халос этишнинг батамом янги йўлини тарғиб қилган, халқлар ўртасига нифоқ солиш ғоясидан умуман йироқ бўлган."² Марказий Осиё, хусусан Ўзбекистонда чуқур илдиз отиб, кўп жиҳатдан ушбу ҳудуддаги халқларнинг ижтимоий идеаллари, ҳулқ – атвори, ҳатти-ҳаракатига мувофиқ бўлган қатъий мезон ва меъёр даражасига кўтарилган ҳанафий мазҳабининг моҳият йўналишини юқоридаги фикрга ҳамоҳанглигини биз тарихдан жуда кўп мисоллар ёрдамида

кўришимиз мумкин. Демак, инсон маънавиятининг ажралмас қисми бўлган дин ва динийлик миллат ва миллийлик билан мураккаб ўзаро боғлиқликни ташкил этади. Шундай алоқадорлик туфайли дин миллий ҳаётда кечаётган жараёнларга фаол таъсир кўрсата олади. Бу диний тоқатсизликнинг этник муносабатларнинг кескинлашуви, диний бағрикенгликнинг эса миллатлараро тотувликнинг карор топишига хизмат қилишида яққол кўринади. Қатор минтақаларда бўлиб ўтган миллий можаролардан хулосалар чиқарган ҳолда мамлакатимизда яшаётган барча миллатлар, элатлар тинч тотувликни таъминлаш чора тадбирлари кўрилди. Ўзбеклар доимо ўз атрофида яшаб келаётган миллат ва элатлар вакилларига нисбатан дўстлик, биродарлик, ҳамкорлик, яхши кўшничилик муносабатларида бўлиб келганлар. Миллатлараро ва динлараро муносабатлар инсонпарварлик йўналишида қарор топиш ва муомала маданиятида катта тарихий тажриба тўплаган ўзбекларда миллий ва диний бағрикенглик миллат шаъни учун курашнинг бир шакли сифатида намоён бўлади. Барча динлар жумладан ислом дини қадриятларини чуқур ўрганиш, уларнинг имкониятларидан миллатлараро тотувликни таъминлаш йўлида самарали фойдаланиш миллий уйғониш, миллий тикланиш жараёнининг муҳим томонидир. Зеро “ одамлар эндиликда кучга эмас, кўпроқ ғояларга бўйсуняшади”.³ Диний қадриятлар миллий, умуминсоний қадриятлар билан ҳамбарчас боғланиб кетган. Инсонпарварлик, адолатпарварлик, кўшничилик, бошқа миллат вакилларига ҳурмат билан қараш ҳақидаги диний қадриятларнинг замини ижтимоий ҳаётнинг ўзидадир. Ҳар қандай қадрият инсон қалби ва онгига чуқур сингиши, унинг эътиқодига айланишининг муҳим шартидир. Диний ахлоқ ҳамда ҳуқуқни моҳияти ва мезонларининг чуқур ўрганиш, уларни ҳаётга жорий этиш комил инсонни тарбиялашга бевосита ижобий таъсир кўрсатади. Абдулла Авлоний инсонни улуғлайдиган, безайдиган яхши хулқлардан ҳисобланган одамгарчилик, инсонпарварлик туфайли оламга маданият, маърифат, адолат уруғлари

ёйилади, дейди. «Одамгарчиликка, инсонийликка путур етса, - дейди Абдулла Авлони, - мусулмонларнинг дилига иттифоқ ўрнига нифок, адолат ўрнига зулм, муҳаббат ўрнига адоват, ғайрат ўрнига атолат (муртадлик), мурувват ўрнига ғазаб, саховат ўрнига бухл (бахиллик), тавозеъ ўрнига кибр, садоқат ўрнига ифтиро (бўхтон, тухмат), шафкат ўрнига ҳасад, ҳурмат ўрнига ҳусумат, қаноат ўрнига тамаъ, сабр ўрнига ғурур, иқтисод ўрнига исроф, авф ўрнига даҳшат, саъй ўрнига сафоҳат (нодонлик), ғайрат ўрнига ҳуруфот аралашади»⁴. Қадимий илдизларига эга бўлган халкимизга хос диний бағрикенглик республикамизнинг дин соҳасидаги сиёсатининг асосини ташкил этмоқда. Эътиқод эркинлиги учун барча шароитларнинг яратилгани эса диннинг бунёдкорлик ва йўналтирувчилик қудратини жамиятимиздаги ижтимоий ҳамкорлик, фуқаролараро ҳамжихатлик ва миллатлараро тотувликни таъминлаш учун сафарбар қилишга хизмат қилмоқда. Бу эса ўз навбатида Марказий Осиё минтақасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлашга ҳам ўз ҳиссасини қўшмоқда. Жумладан 2018 йилнинг март ойида Тошкентда Қозоғистон Мусулмонлар диний бошқармаси раиси Олий муфтий Серикбай хожи Ораз Сатибалдиули ва Ўзбекистон Мусулмонлар диний идораси раиси Усмонхон хожи Алимовлар томонидан имзоланган Меморандумга кўра, томонлар диний байрамларни Ҳижра ,яъни мусулмон ой тақвими бўйича нишонлаш, шунингдек, замонавий актуал диний масалалар бўйича умумий қарор, фатволар чиқариши шартлиги белгиланди. Юқоридаги фикрлардан кўриниб турибдики, диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувлик ғояси ўзаро чамбарчас боғлиқ бўлиб, жамият тарихий тараққиёти жараёнида шаклланган ва ривожланган, ўтмишда, ҳозирги кунда ва келажакда ҳам ижтимоий тараққиётга ижобий таъсир этадиган, кишилар онига сингиб, ижтимоий аҳамият касб этган маънавий бойликлардир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати;

-
- 1.Фалсафа қомусий луғат.Т.2004.Б.402.
 - 2.Кандаланцев В. Параллели христианства и буддизма. Вопросы философии. №3.2001.с. 168.
 - 3.Купер.Р. Постмодерновое государства и мировой порядок. Полис.№ 6, 1998,с.40
 4. Абдулла Авлони. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. -Т.: 1967. –Б. 31.